

közel kell vinni a széles olvasóközönséghez.

Ebből a pedagógus-magatartásból következett az is, hogy a tudós történész a felsőoktatás-pedagógia területére is kirándult.

Életműve - bár befejezetlen, torzó - mégis összefüggő, szerves egész.

Dr. Anderle Ádám

WITTMAN TIBOR

/1923-1972/

/A következő - eredetileg francia nyelvű - cikk, melyet bizonyos rövidítésekkel közlünk, Dr. Makkai László tollából származik. Megjelent: Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae 19, 1973./

... Wittman Tibor olyan életművet hagyott ránk, mely - fájó, hogy befejezetlen - külön és kivételes helyet biztosít számára nemzedékének magyar történészei között. Teljes egészében az egyetemes történelem kutatásának szentelte magát, ami eléggé ritka jelenség hazánkban, anélkül, hogy ezáltal "gyökerét vesztetté", vagy másodkézből dolgozó kompilátorrá vált volna... Népe történetének szenvedélyes vizsgálójaként a történelmi erők nemzetközi összefüggése vezeti őt arra, hogy átlépje Magyarországot, s ennek következtében Európa határait. Akár a régi magyar utazók, akiket annyi szimpátiával idézett fel, a világot ő is csak régi és új tanulságaik összehasonlításában tudta vizsgálni. A tudnivágyó utazó benyomásai lassanként összegyűltek a történész rendszerhez szoktatott agyában, aki végül is elérkezett a történelem alapegységének megértéséhez, melynek beépített és szerves része a nemzeti történelem.

Egy ilyen történelmi koncepció feltételeit a marxizmus szolgáltatotta, amellyel még történész pályafutása elején találkozott és tett magáévá.

1923-ban született egy alföldi kisvárosban, Jászberényben; egye-

temi tanulmányait Budapesten végezte a híres Eötvös Kollégium hallgatójaként, ahonnan nemzedékek során neves tudósok kerültek ki, de ahol a két világháború között a német " Geistesgeschichte " hatása érvényesült. A régi Magyarország katasztrófája egyúttal felépítmény-rendszere összeomlását is okozta, s a fiatal történészeknek, akik éppen hogy elhagyták az egyetemet, új utak után kellett kutatni. Wittman Tibor, mint legtöbb kollégája, ezt a szociológiai módszerben vélte megtalálni, és belevetette magát az 1848-as forradalmat megelőző évek társadalom-történetének tanulmányozásába, amely egy mély, az 1945 utáni időszakhoz hasonlítható társadalmi átalakulás periódusa.

Ez az útkereső korszak a marxizmus felhasználásával ér véget, mely tudományos iránytűje lesz egész élete során.

Történész pályafutása már a kezdetektől szorosan kapcsolódik a nevelési tevékenységhez. 1946 és 1957 között különböző főiskolákon / Jászberény, Pécs, Budapest /, azután megbízott előadóként a debreceni és szegedi egyetemeken oktatott, 1959-ben Szegeden kinevezik a középkori egyetemes történelem professzorának. A kutatás és oktatás kettős feladata megviselte törékeny egészségét, melyet nem kimélt, hogy megfelelhessen a maga elé, mint tudós, s mint professzor elé tűzött magas követelményeknek. Történeti munkássága és intézeti tevékenysége tanúskodnak erről. Publikációinak és az irányítása alatt befejezett és inspirált munkáknak hosszú sora egy robusztus alkat benyomását kelti, ami valójában egy gyöngé test csaknem hihetetlen erőfeszítésének a tanújele.

Nem csupán a kegyelet, hanem a jogos intellektuális tudnivalóság is kötelez minket, hogy kövessük útját, hogy felderítsük, miért és hogyan jutott el egy magyar történész ahhoz, hogy Flandria és Latin-Amerika történése legyen.

Őszintén szólva, a történelmi horizont kiszélesítésének, a " globus hungaricus " határai túllépésének követelménye mindig is jelen volt a magyar marxista történetírás atmoszférájában, de a közvetlen információk, a kiadatlan források megközelítési nehézsége a történészek nagy részét visszatartotta, hogy ezt megkíséreljék megvalósítani. Általában megelégedtek azzal, hogy

rekonstruálták a magyar történelmi jelenségek nemzetközi keretét - melyek a nemzeti történelem külső feltételeiként jelentek meg - anélkül, hogy eredetük és sajátos dinamikájuk elemzésébe bocsátkoztak volna. Bátorságra, sőt bizonyos vakmerőségre lenne szükség, hogy egy kevésbé ismert területen a kutatás kockázatait és nehézségeit magára vállalja a kutató, ami egyébként is a külföldi levéltárakban tett alkalmi tanulmányutakra korlátozódik, egyenlőtlen konkurrenciában a hazai specialistákkal.

Ilyen történész nem sok volt, s Wittman Tibor ezek között is az elsők egyike.

Kezdetben nem haladt nagy léptekben. Először a XVII. századi Magyarország legközvetlenebb környezetével akart megismerkedni. Mintha kedvenc hősnének, Bethlen Gábor fejedelem diplomáciai tevékenységének és politikai horizontjának kiszélesedését követné, megkísérelte megvilágítani Középkelet - Európa helyzetét, majd az erők és érdekek összefonódását a harmincéves háborúban, hogy végül is az angol-holland-spanyol konfliktushoz érjen, mely a korszak európai politikájának érzékeny pontja. Innen kettős út vezetett, amit ő a végső következtetésekig végig vitt: az egyik Németalföldre, az első polgári forradalom hazájába, a másik Spanyolországba, a feudális ellenállás, az aranybőség, az árforradalom létrehozója hazájába.

Európa múltja és jövője gigantikus harcának látványától lenyűgözve Wittman Tibor megpróbálta megoldani a németalföldi forradalom legvitatottabb problémáinak egyikét: Flandriának rendkívül fejlett gazdasága ellenére miért kellett a spanyol feudális uralom alá kerülni? A publikált monográfiák, források, melyek jól lehet számosak, nem adtak erre kielégítő magyarázatot. A kiadatlan forrásokhoz folyamodva, s a már ismerteket átértékelve Wittman Tibor a nagy flamand városok társadalmának aprólékos elemzése után arra a következtetésre jutott, hogy a flamand forradalom bukásának fő okát a textilipar régi gyártási módja által okozott krízis kényszerítő hatása következtében az osztályok kapcsolatában végbement átalakulásban kell keresni. Monográfiája a flandriai " koldusokról " /gueux/, az első újszerű hozzájárulások egyike a fiatal magyar marxista történeti-

rás részéről az egyetemes történelem legfontosabb problémáinak egyikéhez. A magyar közönség neki köszönheti a németalföldi forradalom történeti következményeinek modern bemutatását.

Magától értetődik, hogy a holland probléma vezette az ellenkező oldalhoz, a spanyol problémához, nevezetesen Spanyolország hanyatlásának problémájához. Néhány útkereső próbálkozás szolgált iránymutatóként, amely által a történész figyelme új területre siklott. Meg kell jegyezni, hogy ezen időszak alatt kezdődnek publikációi spanyol nyelven, a mindig növekvő érdeklődésről tanúskodva a spanyol nyelvű világ iránt. Többé nem a könyvek általi érintkezésről van szó, az új érdeklődést személyes kapcsolat táplálja. Két utazás, az egyik Vietnamba, a másik Kubába, megismerteti őt az európai kolonizáció két pólusával, és a magyar történész Európa múltját egy tengeren túli perspektívában, éppen az általa tanulmányozott korszakban létrejövő világpiac összefüggésében kezdte vizsgálni. A Vietnammal való találkozás - jóllehet nem volt hatás nélküli - csupán epizódnak bizonyult, de a Latin-Amerikával való ismételt találkozás újabb két utazás során Boliviában - döntő jelentőségű volt. Meghatározta Wittman Tibor végleges specializálódását és jövődó kutatásait. Neve az utókor számára mint Latin-Amerika első magyar történészének neve marad fenn, aki a magyar közönséget e kontinens Közép-Kelet-Európa e szögletében ezidáig kevésbé ismert történetének terjedelmes szintézisével ajándékozta meg.

A számára oly kevés idő alatt lázas tevékenységet fejtett ki ismeretének elmélyítése érdekében nem csupán azzal, hogy elsajátította mindazt, amit már megírtak a gyarmati Latin-Amerika korszakának történetéről, hanem azzal is, hogy kutatásokat végzett a levéltárak hatalmas kiadatlan anyagában. Publikációinak hosszú szériája informál bennünket kutatásairól, s képet ad sajnos befejezetlenül maradt terveiről. Mindaz, amit ebből teljesíteni tudunk teljes biztonsággal, ez az a tendencia, hogy Latin-Amerika történetét Európához kapcsoljuk, hogy a helyi jelenségeket az egyetemes történelem részeként vizsgáljuk.

... érdemeit a legilletékesebbek már elismerték: a Potosi-i egyetem "doctor honoris causa"-vá választotta, több tudományos

társaság fogadta tiszteletbeli tagjává, és részt vett a "Consejo Europeo de Investigaciones Sociales sobre America Latina" irányító testületében...

A történész portréja mégsem lenne teljes, ha megfeledkeznénk gondolatvilágának egyik legjellegzetesebb vonásáról. Egészen haláláig ugyanaz a magyar utazó maradt, aki egy nap elindult a Nagy Útra, de aki időről időre visszatért, hogy megtalálja és rögzítse hazávilágtörténelemben elfoglalt helyét...

... halála megfosztott minket életművének befejezésétől. Az általa felvetett és nyitva hagyott kérdések jelentik végakarátát, melynek megvalósítása barátainak, kollégáinak és tanítványainak feladata lesz, akik mindig hálával őrzik emlékét.

Fordította: Majoros István
